

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (velkého senátu)

17. dubna 2018*

„Řízení o předběžné otázce – Sociální politika – Směrnice 2000/78/ES – Rovné zacházení – Rozdíl v zacházení na základě náboženského vyznání nebo víry – Pracovní činnosti vykonávané v církvích nebo jiných organizacích, jejichž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře – Náboženské vyznání nebo víra osoby představující podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace – Pojem – Povaha činností a podmínky jejich výkonu – Článek 17 SFEU – Články 10, 21 a 47 Listiny základních práv Evropské unie“

Ve věci C-414/16,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Bundesarbeitsgericht (spolkový pracovní soud, Německo) ze dne 17. března 2016, došlým Soudnímu dvoru dne 27. července 2016, v řízení

Vera Egenberger

proti

Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV,

SOUDNÍ DVŮR (velký senát),

ve složení K. Lenaerts, předseda, A. Tizzano, místopředseda, R. Silva de Lapuerta, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça a A. Rosas, předsedové senátů, E. Juhász, M. Safjan, D. Šváby, M. Berger, A. Prechal, E. Jarašiūnas, F. Biltgen (zpravodaj), M. Vilaras a E. Regan, soudci,

generální advokát: E. Tančev,

vedoucí soudní kanceláře: K. Malacek, rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 18. července 2017,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za V. Egenberger K. Bertelsmannem, Rechtsanwalt, jakož i P. Steinem,
- za Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV M. Sandmaierem, Rechtsanwalt, jakož i M. Ruffertem a G. Thüsingem,
- za německou vládu T. Henzem a J. Möllerem, jako zmocněnci,

* Jednací jazyk: němčina.

- za Irsko E. Creedon, M. Browne a L. Williams, jakož i A. Joycem, jako zmocněnci, ve spolupráci s C. Tolandem, SC, a S. Kingston, BL,
- za Evropskou komisi D. Martinem a B. R. Killmannem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 9. listopadu 2017,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 4 odst. 2 směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání (Úř. věst. 2000, L 303, s. 16; Zvl. vyd. 05/04, s. 79).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi Verou Egenberger a Evangelisches Werk für Diakonie und Entwicklung eV (dále jen „Evangelisches Werk“), týkajícího se žádosti o odškodnění podané ze strany V. Egenberger z důvodu diskriminace na základě náboženského vyznání, již byla podle jejího názoru vystavena v rámci přijímacího řízení.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Body 4, 23, 24 a 29 odůvodnění směrnice 2000/78 stanoví:

„(4) Právo všech osob na rovnost před zákonem a ochrana před diskriminací představují všeobecné právo uznané Všeobecnou deklarací lidských práv, Úmluvou OSN o odstranění všech forem diskriminace žen, pakty OSN o občanských a politických právech a o hospodářských, sociálních a kulturních právech a Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jejímiž signatáři jsou všechny členské státy. Úmluva č. 111 Mezinárodní organizace práce (MOP) zakazuje diskriminaci v oblasti zaměstnání a povolání.

[...]

(23) Za velmi omezených okolností může být rozdíl v zacházení odůvodněný v případech, kdy vlastnost týkající se náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace představuje oprávněný a rozhodující požadavek povolání, kdy cíl je legitimní a požadavek přiměřený. Takové okolnosti musí být zařazeny do informací předkládaných členskými státy Komisi.

(24) Evropská unie v prohlášení č. 11 o postavení církví a nekonfesních organizací, připojené k závěrečnému aktu Amsterodamské smlouvy, výslovně uznává, že uznává a neovlivňuje postavení církví a náboženských sdružení či společenství v členských státech podle vnitrostátního právního řádu a že stejným způsobem uznává postavení ideových a nekonfesních organizací. S ohledem na to si členské státy mohou podržet nebo stanovit specifická ustanovení o hlavních, oprávněných a odůvodněných požadavcích povolání, které lze vyžadovat pro vykonávání určité pracovní činnosti v nich.

[...]

(29) Osoby, které jsou předmětem diskriminace na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace mají mít k dispozici přiměřené prostředky právní ochrany. Pro zajištění účinnější úrovně ochrany musí být sdružení nebo právnické osoby také zmocněny účastnit se, za podmínek stanovených členskými státy, řízení jménem nebo na podporu kterékoli oběti diskriminace, aniž jsou dotčeny vnitrostátní právní předpisy o postupu týkajícím se zastupování nebo obhajoby před soudy.“

4 Článek 1 směrnice 2000/78 stanoví:

„Účelem této směrnice je stanovit obecný rámec pro boj s diskriminací na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace v zaměstnání a povolání, s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení.“

5 Článek 2 odst. 1, 2 a 5 této směrnice uvádí:

„1. Pro účely této směrnice se ‚zásadou rovného zacházení‘ rozumí neexistence jakékoli přímé nebo nepřímé diskriminace na jakémkoli základě uvedeném v článku 1.

2. Pro účely odstavce 1 se

a) ‚přímou diskriminací‘ rozumí, pokud se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě jednoho z důvodů uvedených v článku 1;

[...]

5. Tato směrnice se nedotýká opatření stanovených vnitrostátními právními předpisy, která jsou v demokratické společnosti nutná pro veřejnou bezpečnost, udržování veřejného pořádku a předcházení trestným činům, pro ochranu zdraví a ochranu práv a svobod ostatních lidí.“

6 Článek 4 uvedené směrnice zní takto:

„1. Bez ohledu na čl. 2 odst. 1 a 2 mohou členské státy stanovit, že rozdíl v zacházení na základě vlastností souvisejících s jedním z důvodů uvedených v článku 1 nepředstavuje diskriminaci, pokud z povahy dotyčné pracovní činnosti nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že tyto vlastnosti představují podstatný a určující profesní požadavek, je-li cíl legitimní a požadavek přiměřený.

2. Členské státy mohou zachovat vnitrostátní právní předpisy platné ke dni přijetí této směrnice nebo převzít v budoucích právních předpisech vnitrostátní zvyklosti existující ke dni přijetí této směrnice, na základě kterých nepředstavuje v případě pracovních činností vykonávaných v církvích a jiných veřejných nebo soukromých organizacích, jejichž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, rozdíl v zacházení na základě náboženského vyznání či víry určité osoby diskriminaci, pokud z povahy dotyčných pracovních činností nebo z podmínek jejího výkonu vyplývá, že náboženské vyznání nebo víra osoby představuje podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace. Tento rozdíl v zacházení se uplatňuje s přihlédnutím k ústavním ustanovením a zásadám členských států, jakož i k obecným zásadám právních předpisů Společenství, a neospravedlňuje diskriminaci na jiném základě.

Touto směrnici, pokud jsou její ustanovení jinak dodržena, tedy není dotčeno právo církví a jiných veřejných či soukromých organizací, jejichž etika je založena na náboženském vyznání či víře, vyžadovat v souladu s vnitrostátními ústavami a právními předpisy od osob, které pro ně pracují, aby jednaly v dobré víře a s věrností etice dané organizace.“

7 Článek 9 odst. 1 směrnice 2000/78 stanoví:

„Členské státy zajišťují, aby soudní nebo správní řízení, včetně, považují-li to za vhodné, dohodovacích řízení, směřující k dodržování povinností podle této směrnice byla dostupná všem osobám, které se cítí poškozeny nedodržováním zásady rovného zacházení, i když vztahy, ve kterých mělo dojít k diskriminaci, již skončily.“

8 Článek 10 odst. 1 této směrnice stanoví:

„Členské státy přijmou v souladu se svými vnitrostátními soudními systémy nezbytná opatření, aby pokud se určitá osoba cítí poškozena nedodržováním zásady rovného zacházení a předloží soudu nebo jinému příslušnému orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, příslušelo žalovanému prokázat, že nedošlo k porušení zásady rovného zacházení.“

Německé právo

GG

9 Článek 4 odst. 1 a 2 Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (Základní zákon Spolkové republiky Německo, dále jen „GG“) stanoví:

„1. Svoboda víry, svědomí a svoboda náboženského a filozofického vyznání jsou nedotknutelné.

2. Zaručuje se nerušený výkon náboženského vyznání.“

10 Podle článku 140 GG ustanovení článků 136 až 139 a článek 141 Weimarer Reichsverfassung (Výmarská ústava) ze dne 11. srpna 1919 (dále jen „WRV“) tvoří nedílnou součást GG.

11 Článek 137 WRV stanoví:

„1. Neexistuje žádná státní církev.

2. Svoboda utváření náboženských spolků je zaručena. Mohou se na říšském území sdružovat bez jakéhokoli omezení.

3. Náboženské spolky upravují a spravují své záležitosti samostatně v rámci všeobecně závazných právních předpisů. Osoby jsou do funkcí jmenovány bez zásahů státních či územně samosprávních orgánů.

[...]

7. Spolky, jejichž účelem je podporovat filozofické přesvědčení ve společnosti, mají stejné postavení jako náboženské spolky.“

12 Podle judikatury Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavní soud, Německo) jsou držiteli církevního práva na sebeurčení zaručeného v článku 140 GG ve spojení s čl. 137 odst. 3 WRV nejen církve samotné jako náboženská společenství, ale i všechna zařízení, která jsou jim určitým způsobem přiřazena, pokud jsou podle církevního vědomí a v souladu s jejich účelem nebo úkolem povolány hájit a plnit úkoly a poslání církvi.

AGG

13 Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz (všeobecný zákon o rovném zacházení) ze dne 14. srpna 2006 (BGBl. 2006 I, s. 1897, dále jen „AGG“) má za cíl provedení směrnice 2000/78 do německého práva.

14 Ustanovení § 1 AGG, který stanoví účel zákona, uvádí:

„Účelem tohoto zákona je předejít veškeré diskriminaci či odstranit veškerou diskriminaci na základě rasy, etnického původu, pohlaví, náboženského vyznání či přesvědčení, postižení, věku nebo sexuální orientace.“

15 Ustanovení § 7 odst. 1 AGG stanoví:

„Pracovníci nesmí být vystaveni diskriminaci na základě kteréhokoli z důvodů uvedených v § 1; tento zákaz platí rovněž, pokud původce diskriminačního jednání existenci jednoho z důvodů uvedených v § 1 pouze předpokládá.“

16 Podle § 9 AGG:

„1. Aniž by byla dotčena ustanovení § 8 [tohoto zákona], je rozdílné zacházení založené na náboženském vyznání nebo víře při zaměstnávání náboženskými společenstvími, k nim přiřazenými zařízeními bez ohledu na jejich právní formu nebo sdruženími, jejichž úkolem je společný výkon náboženského vyznání nebo víry, přípustné i tehdy, když určité náboženské vyznání nebo víra při respektování vlastního chápání příslušného náboženského společenství nebo sdružení s ohledem na právo [náboženského společenství nebo sdružení] na sebeurčení nebo podle druhu činnosti odpovídá odůvodněnému profesnímu požadavku.

2. Zákaz rozdílného zacházení na základě náboženského vyznání nebo víry se netýká práva náboženských společenství uvedených v odstavci 1, k nim přiřazených zařízení bez ohledu na jejich právní formu ani sdružení, jejichž úkolem je společná péče o náboženské vyznání nebo víru, požadovat od svých zaměstnanců jednání v dobré víře a loajlnost ve smyslu jejich příslušného vlastního chápání.“

17 Ustanovení § 15 AGG zní takto:

„1. V případě porušení zákazu diskriminace je zaměstnavatel povinen nahradit škodu, která z tohoto porušení vyplývá. Toto pravidlo se nepoužije, není-li zaměstnavatel za porušení této povinnosti odpovědný.

2. Pokud jde o škodu, která není majetková, může pracovník požadovat přiměřené odškodnění v penězích. V případě, kdy jde o nepřijetí, nesmí náhrada přesáhnout tři měsíční platy, pokud by pracovník v případě nediskriminačního výběru nebyl přijat.

[...]“

Církevní právo Evangelische Kirche in Deutschland

18 Grundordnung der Evangelischen Kirche in Deutschland (základní nařízení Evangelické církve v Německu) ze dne 13. července 1948, ve znění naposledy změněném Kirchengesetz (zákon o církvích) ze dne 12. listopadu 2013, představuje základ církevního práva Evangelische Kirche in Deutschland (Evangelická církev v Německu, dále jen „EKD“).

- 19 Richtlinie des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland über die Anforderungen der privatrechtlichen beruflichen Mitarbeit in der Evangelischen Kirche in Deutschland und des Diakonischen Werkes (směrnice Rady EKD o požadavcích pro pomocné pracovníky na základě soukromého práva v rámci EKD a služeb Diakonie, dále jen „směrnice o pomocných pracovnících v rámci EKD“), ze dne 1. července 2005, přijatá na základě čl. 9 písm. b) tohoto základního nařízení, v platném znění, stanoví v čl. 2 odst. 1:

„Církevní služba je určena posláním svědčit o evangeliu slovy a skutky. Všechny ženy a muži pracující v Církvi a v diakonii přispívají různými způsoby k umožňování uskutečnění této mise. Tato mise je základem práv a povinností zaměstnavatelů, jakož i pracovníků a pracovníků.“

- 20 Článek 3 směrnice o pomocných pracovnících v rámci EKD stanoví:

„1. Pracovní činnost v evangelické církvi a její diakonii v zásadě předpokládá příslušnost k jedné z členských církví [EKD] nebo k církvi, která je ve společenství s ní.

2. Od odstavce 1 je možné se odchýlit, pokud jde o úkoly, které nespádají do zvěstování [evangelia], pastorační činnosti, výuky nebo řízení, pokud není možné přijmout jiné vhodné pracovníky nebo pracovnice. V tomto případě je také možné zaměstnat osoby, které patří do jiné členské církve, která je členem Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Deutschland (pracovní společenství křesťanských církví v Německu) nebo Vereinigung Evangelischer Freikirchen (Sdružení svobodných evangelických církví). Přijímání osob, které nesplňují podmínky stanovené v odstavci 1, musí být posouzeno případ od případu s přihlédnutím k velikosti služebny nebo zařízení a počtu jejich dalších spolupracovníků, jakož i k úkolům, které mají být vykonány, a k danému prostředí. [Tímto ustanovením] není dotčena druhá věta čl. 2 odst. 1.“

- 21 Článek 2, nadepsaný „Církevní a diakonální poslání“, Dienstvertragsordnung der Evangelischen Kirche in Deutschland (nařízení o pracovních smlouvách EKD) ze dne 25. srpna 2008, které upravuje obecné pracovní podmínky pracovníků zaměstnaných ze strany EKD na základě soukromého práva, ústředí služeb Diakonie a jiných subjektů a zařízení, uvádí:

„Církevní služba je určována posláním zvěstovat evangelium slovy a skutky. Diakonální služba je výrazem života a bytí evangelické církve.“

- 22 Podle článku 4 nařízení o pracovních smlouvách EKD, nadepsaného „Obecné povinnosti“:

„Pracovnice a pracovníci přispívají k plnění svých církevních a diakonálních posláních podle svých darů, úkolů a oblastí odpovědnosti. Jejich celkové chování ve službě a mimo ni musí odpovídat odpovědnosti, kterou přijali jakožto pracovnice nebo pracovník ve službě církve.“

- 23 Pro Evangelisches Werk platí jak směrnice o pomocných pracovnících v rámci EKD, tak i nařízení o pracovních smlouvách EKD.

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 24 V listopadu 2012 zveřejnil Evangelisches Werk nabídku zaměstnání na dobu určitou pro projekt přípravy stínové zprávy o Mezinárodní úmluvě Organizace spojených národů o odstranění všech forem rasové diskriminace. V souladu s touto nabídkou zaměstnání obsahovaly úkoly, které měly být provedeny, podporu procesu sestavování státních zpráv o uvedené dohodě za období od roku 2012 do roku 2014; přípravu stínové zprávy o německé státní zprávě, jakož i připomínek a odborných příspěvků; zastupování v rámci projektu diakonie Německa vůči politickému světu, veřejnosti

a organizacím na obranu lidských práv, jakož i spolupráci v rámci určitých instancí; informace a koordinaci procesu utváření názorů v oblasti sdružení, jakož i organizaci, správu a vyhotovování technických zpráv v oblasti práce.

25 Kromě toho uvedená nabídka zaměstnání stanovila podmínky, které mají uchazeči splňovat. Jedna z nich zněla takto:

„Předpokládáme členství v evangelické církvi nebo církvi náležející do Arbeitsgemeinschaft Christlicher Kirchen in Deutschland (pracovní společenství křesťanských církví v Německu) a ztotožnění se s diakonickým posláním. Uvedte prosím svou církevní příslušnost v životopise.“

26 Vera Egenberger, bez vyznání, se ucházela o nabízenou pracovní pozici. Ačkoli její kandidatura prošla prvotním výběrem provedeným Evangelisches Werk, nebyla pozvána na pohovor. Uchazeč, který byl nakonec přijat, ke svému vyznání uvedl, že je „evangelickým křesťanem socializovaným v berlínské zemské církvi“.

27 Z důvodu, že se V. Egenberger domnívala, že její přihláška byla zamítnuta z důvodu, že byla bez vyznání, podala žalobu k Arbeitsgericht Berlin (pracovní soud Berlín, Německo), kde žádala, aby bylo Evangelisches Werk uloženo zaplatit jí podle čl. 15 odst. 2 AGG částku 9 788,65 eura. Dotyčná osoba uvedla, že zohlednění náboženského vyznání v přijímacím řízení, které vyplývá z dotyčné nabídky zaměstnání, nebylo v souladu se zákazem diskriminace upraveném AGG, tak jak je vykládán v souladu s právem Unie, a že § 9 odst. 1 AGG nemůže odůvodnit diskriminaci, jíž byla obětí.

28 Evangelisches Werk tvrdí, že v projednávané věci bylo rozdílné zacházení odůvodněno na základě náboženského vyznání na základě § 9 odst. 1 AGG. Právo požadovat příslušnost ke křesťanské církvi spadá podle Evangelisches Werk pod právo církve na sebeurčení, které je chráněno článkem 140 GG ve spojení s čl. 137 odst. 3 WRV. Takové právo je v souladu s unijním právem zejména na základě ustanovení článku 17 SFEU. Kromě toho představuje církevní příslušnost vzhledem k církevní nezávislosti Evangelisches Werk oprávněný profesní požadavek, který vyplývá z povahy nabídky zaměstnání dotčené ve věci v původním řízení.

29 Arbeitsgericht Berlin (pracovní soud Berlín) částečně žalobě V. Egenberger vyhověl. Rozhodl, že došlo k diskriminaci žalobkyně, ale omezil částku náhrady újmy na 1 957,73 eura. Jelikož odvolání podané V. Egenberger proti tomuto rozhodnutí Landesarbeitsgericht Berlin-Brandenburg (zemský pracovní soud Berlin-Brandenburg, Německo) odmítl, podala dotčená opravný prostředek „Revision“ k předkládajícímu soudu a žádala zaplacení přiměřené náhrady újmy.

30 Bundesarbeitsgericht (Spolkový pracovní soud, Německo) zastával názor, že výsledek sporu v původním řízení závisí na tom, zda rozlišování na základě církevní příslušnosti, které uskutečnil Evangelisches Werk je přípustné ve smyslu § 9 odst. 1 AGG. Toto ustanovení je však třeba vykládat v souladu s unijním právem. Výsledek tohoto sporu proto závisí na výkladu čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, který měl do vnitrostátního práva provést § 9 AGG. Předkládající soud upřesňuje, že tento rozdíl v zacházení se navíc musí uplatnit s ohledem na ústavní ustanovení a zásady členských států, jakož i na obecné zásady unijního práva a článek 17 SFEU.

31 Předkládající soud zaprvé uvádí, že podle výslovné vůle německého zákonodárce byl čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 do německého práva proveden v § 9 AGG tím způsobem, aby byly zachovány v platnosti právní předpisy a praktiky existující ke dni přijetí této směrnice. Uvedený zákonodárce přijal toto rozhodnutí s ohledem na judikaturu Bundesverfassungsgericht (Spolkový ústavní soud) týkající se práva církvi na sebeurčení. Podle této judikatury se soudní přezkum musí omezit na přezkum věrohodnosti, a to na základě kritéria církevní nezávislosti. Z toho vyplývá, že v případě, kdy církevní nezávislost sama rozlišuje mezi činnostmi „blízkými“ kazatelskému poslání církve a činnostmi mu „neblízkými“, není třeba zkoumat, zda a v jakém rozsahu je takové rozlišování odůvodněno. I kdyby církevní nezávislost měla znamenat, že by všechna pracovní místa měla být bez ohledu na jejich povahu

obsazována s přihlédnutím k církevní příslušnosti, bylo by to nutné akceptovat bez důkladného soudního přezkumu. Vzniká však otázka, zda tento výklad § 9 odst. 1 AGG je v souladu s unijním právem.

- 32 Podle předkládajícího soudu nelze totiž vyvodit ani ze znění čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, ani z bodů odůvodnění této směrnice, že zaměstnavatel, jakým je Evangelisches Werk, může sám s konečnou platností určit, že náboženské vyznání představuje odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice tohoto zaměstnavatele nezávisle na povaze dotčené pracovní činnosti a že vnitrostátní soudy mohou v této souvislosti provést pouze jednoduchý přezkum věrohodnosti. Naopak, odkaz v tomto ustanovení na skutečnost, že náboženské vyznání musí tvořit „podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace“, by mohl hovořit ve prospěch pravomoci a povinnosti kontroly vnitrostátními soudy jdoucí nad rámec jednoduchého přezkumu věrohodnosti.
- 33 Předkládající soud však poznamenává, že podle názoru části německé právní nauky musí být čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 vykládán v souladu s primárním právem, konkrétně s prohlášením č. 11 o postavení církví a nekonfesionálních organizací, připojeném k závěrečnému aktu Amsterodamské smlouvy (dále jen „prohlášení č. 11“), nebo s článkem 17 SFEU.
- 34 Zadruhé předkládající soud poznamenává, že mu případně s ohledem na všechna pravidla vnitrostátního práva a při uplatnění jím uznaných výkladových metod přísluší rozhodnout, zda a v jakém rozsahu je možné § 9 odst. 1 AGG vykládat v souladu s čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, jak jej vykládá Soudní dvůr, ani by musel uskutečnit výklad *contra legem*, nebo zda toto ustanovení AGG musí zůstat neuplatněné.
- 35 V tomto ohledu se předkládající soud táže, zda na jedné straně zákaz diskriminace na základě náboženského vyznání nebo přesvědčení, který je zakotven v čl. 21 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“), přiznává jednotlivci subjektivní právo, které může uplatnit u vnitrostátních soudů a které v právních sporech mezi soukromými osobami zavazuje soudy, aby se zdržely uplatňování vnitrostátních ustanovení, která nejsou v souladu s tímto zákazem.
- 36 Na druhé straně předkládající soud uvádí, že Soudní dvůr dosud neupřesnil, zda povinnost zdržet se uplatňování vnitrostátních předpisů, které nejsou v souladu se zákazem diskriminace na základě náboženského vyznání nebo přesvědčení, který je zakotven v čl. 21 odst. 1 Listiny, platí i v případě, že se zaměstnavatel, jakým je Evangelisches Werk, odvolává za účelem odůvodnění rozdílného zacházení na základě náboženského vyznání, nejen na ustanovení vnitrostátního ústavního práva, ale také na primární právo Unie, v projednávaném případě na článek 17 SFEU.
- 37 Zatřetí předkládající soud uvádí, že mu případně přísluší ještě odpovědět na otázku, v případě, jakým je případ dotčený ve věci v původním řízení, jaké požadavky související s náboženským vyznáním se mohou, vzhledem k povaze dotčené činnosti nebo podmínkám jejich výkonu, považovat za představující podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace ve smyslu čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78.
- 38 Je pravda, že Evropský soud pro lidská práva v případech, kdy šlo o spory o loajalitu, definoval individuální kritéria s odkazem zejména na směrnici 2000/78, avšak tato kritéria se týkala stávajících pracovních vztahů a v podstatě se týkala daných případů.
- 39 Za těchto podmínek se předkládající soud zejména táže, zda jsou taková kritéria relevantní pro účely výkladu čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 v případě, kdy k rozdílnému zacházení na základě náboženského vyznání dojde během přijímacího řízení, a zda má článek 17 SFEU vliv na výklad tohoto ustanovení.

- 40 Vzniká také otázka, zda vnitrostátní soudy mají provést důkladný přezkum, jednoduchý přezkum věrohodnosti nebo čistě kontrolu zneužívání v případě, když mají ověřit, zda vzhledem k povaze dotyčné činnosti nebo podmínkám jejího výkonu, představuje náboženské vyznání podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace ve smyslu čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78.
- 41 Za těchto podmínek se Bundesarbeitsgericht (Spolkový pracovní soud) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Má se čl. 4 odst. 2 směrnice [2000/78] vykládat tak, že takový zaměstnavatel, jako je žalovaný v projednávané věci, případně církev jeho jménem, může sám s konečnou platností stanovit, zda určité náboženské vyznání uchazeče o pracovní místo představuje z povahy dotyčné pracovní činnosti nebo podmínek jejího výkonu podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace?

2) V případě záporné odpovědi na první otázku:

Musí takové ustanovení vnitrostátního práva, jako v projednávané věci § 9 odst. 1 první alternativa [AGG], dle kterého je rozdílné zacházení na základě náboženského vyznání při zaměstnávání prostřednictvím církevních společenství a jím podřízených institucí přípustné i tehdy, když určité náboženské vyznání představuje odůvodněný profesní požadavek s ohledem na právo církevního společenství na sebeurčení při dodržení nezávislosti církví, zůstat v takové věci, jako je projednávaná věc, nepoužito?

3) Dále v případě záporné odpovědi na první otázku:

Jaké požadavky mají být kladeny na povahu pracovní činnosti nebo podmínky jejího výkonu podle čl. 4 odst. 2 směrnice [2000/78] jako podstatné, legitimní a odůvodněné profesní požadavky se zřetelem k etice organizace?“

K předběžným otázkám

K první otázce

- 42 Svou první otázkou se předkládající soud v podstatě táže, zda čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 musí být vykládán v tom smyslu, že církev nebo jiná organizace, jejíž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, která má v úmyslu přijmout zaměstnance, může sama definitivně určit pracovní činnosti, v jejichž rámci náboženské vyznání představuje z povahy dotyčné pracovní činnosti nebo podmínek jejího výkonu podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice této církve nebo této organizace.
- 43 Úvodem je třeba uvést, že mezi účastníky původního řízení není sporné, že zamítnutí přihlášky V. Egenberger z důvodu, že je bez vyznání, představuje rozdílné zacházení na základě náboženského vyznání ve smyslu čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78.
- 44 Po tomto upřesnění je v souladu s ustálenou judikaturou Soudního dvora třeba pro výklad ustanovení unijního práva zohlednit nejen jeho znění, ale i jeho kontext a cíle sledované právní úpravou, jehož je součástí, a zejména genezi této právní úpravy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 1. července 2015, Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, C-461/13, EU:C:2015:433, bod 30).

- 45 Pokud jde zaprvé o znění čl. 4 odst. 2 prvního pododstavce směrnice 2000/78, z tohoto ustanovení vyplývá, že církev nebo jiná organizace, jejíž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, může stanovit požadavek související s náboženským vyznáním nebo vírou, jestliže vzhledem k povaze dotyčné činnosti nebo podmínkám jejího výkonu představují náboženské vyznání nebo víra podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice organizace.
- 46 Je však třeba konstatovat, že pokud by přezkum dodržování těchto kritérií v případě pochybností o jejich dodržování nepříslušel nezávislému orgánu, jakým je vnitrostátní soud, ale církvi nebo organizaci, která hodlá uskutečnit rozdílné zacházení na základě náboženského vyznání nebo víry, neměl by žádný účinek.
- 47 Pokud jde zadruhé o cíl směrnice 2000/78 a kontext, do kterého patří čl. 4 odst. 2, je třeba připomenout, že účelem této směrnice je v souladu s jejím článkem 1 stanovit obecný rámec pro boj s diskriminací na základě náboženského vyznání či víry, pokud jde o zaměstnání a povolání, s cílem zavést v členských státech zásadu rovného zacházení. Uvedená směrnice tedy v oblasti, kterou pokrývá, konkretizuje obecnou zásadu zákazu diskriminace nyní zakotvenou v článku 21 Listiny.
- 48 S cílem zajistit dodržování této obecné zásady ukládá článek 9 směrnice 2000/78, ve spojení s jejím bodem 29 odůvodnění, členským státům, aby stanovily řízení, zejména soudní, k dodržování povinností podle této směrnice. Kromě toho článek 10 téže směrnice vyžaduje, aby členské státy v souladu se svými vnitrostátními soudními systémy přijaly nezbytná opatření, aby pokud se určitá osoba cítí poškozena nedodržením zásady rovného zacházení a předloží soudu nebo jinému příslušnému orgánu skutečnosti nasvědčující tomu, že došlo k přímé nebo nepřímé diskriminaci, příslušelo žalovanému prokázat, že nedošlo k porušení této zásady.
- 49 Kromě toho Listina, která se na spor, jakým je spor dotčený ve věci v původním řízení, použije, jelikož zaprvé AGG do německého práva provádí směrnicí 2000/78 ve smyslu čl. 51 odst. 1 Listiny a zadruhé se tento spor týká osoby, se kterou bylo v rámci přístupu k zaměstnání zacházeno rozdílně na základě náboženského vyznání, v článku 47 zakotvuje právo jednotlivců na účinnou soudní ochranu práv, která pro jednotlivce vyplývají z unijního práva (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. května 2017, *Berlitz Investment Fund*, C-682/15, EU:C:2017:373, bod 50).
- 50 Směrnice 2000/78 má tedy sice chránit i základní právo pracovníků před diskriminací na základě náboženského vyznání nebo víry, avšak nic to nemění na tom, že prostřednictvím článku 4 odst. 2 hodlá uvedená směrnice zohlednit také právo na autonomii církví a jiných veřejných nebo soukromých organizací, jejichž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, tak jak je uznáno v článku 17 SFEU a v článku 10 Listiny, které odpovídá článku 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, podepsané v Římě dne 4. listopadu 1950.
- 51 Cílem čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 je tedy zajistit spravedlivou rovnováhu mezi na jedné straně právem na autonomii církví a jiných organizací, jejichž etika je založena na náboženském vyznání, a na druhé straně právem pracovníků na to, aby zejména při svém přijímání do práce nebyli diskriminováni na základě náboženského vyznání nebo víry v situacích, kdy si tato práva mohou konkurovat.
- 52 Z tohoto hlediska toto ustanovení stanoví kritéria, která se mají zohlednit v rámci vyvažování, které je třeba provést s cílem zajistit spravedlivou rovnováhu mezi těmito případně konkurujícími si právy.
- 53 V případě sporu však musí takové vyvažování podléhat případně přezkumu nezávislým orgánem a nakonec soudem.

- 54 V tomto kontextu okolnost, že čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 odkazuje na vnitrostátní právní předpisy platné v den přijetí této směrnice, jakož i na vnitrostátní praxi existující ve stejný den, nelze vykládat tak, že umožňuje členským státům se vyhnout dodržování kritérií účinného soudního přezkumu stanovených v tomto ustanovení.
- 55 Vzhledem k předcházející úvahám je třeba dospět k závěru, že pokud církev nebo jiná organizace, jejichž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, tvrdí na podporu aktu nebo rozhodnutí, jakým je zamítnutí žádosti o pracovní místo v této církvi nebo organizaci, že náboženské vyznání představuje z povahy dotyčných činností nebo podmínek jejich výkonu, podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice této církve nebo organizace, musí takové tvrzení případně podléhat účinnému soudnímu přezkumu, které má zajistit, aby v projednávané věci byla splněna kritéria uvedená v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78.
- 56 Článek 17 SFEU tento závěr nemůže vyvrátit.
- 57 Především totiž znění tohoto ustanovení v podstatě odpovídá znění prohlášení č. 11. Skutečnost, že je toto prohlášení výslovně citováno v bodě 24 odůvodnění směrnice 2000/78 však svědčí o tom, že zákonodárce Unie nezbytně zohlednil uvedené prohlášení při přijímání této směrnice, zejména jejího čl. 4 odst. 2, jelikož toto ustanovení odkazuje výslovně na vnitrostátní právní předpisy a praktiky platné v den přijetí uvedené směrnice.
- 58 Dále je třeba konstatovat, že článek 17 SFEU vyjadřuje neutralitu Unie vůči tomu, jak členské státy organizují své vztahy s církvemi a náboženskými sdruženími nebo společenstvími. Tento článek naopak nemůže vést k tomu, že dodržování kritérií stanovených v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 nebude podléhat účinnému soudnímu přezkumu.
- 59 S ohledem na všechny předcházející úvahy je třeba na první otázku odpovědět tak, že čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 ve spojení s jejími články 9 a 10, jakož i s článkem 47 Listiny, musí být vykládán v tom smyslu, že pokud církev nebo jiná organizace, jejíž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, tvrdí na podporu aktu nebo rozhodnutí, jakým je zamítnutí žádosti o pracovní místo v této církvi nebo organizaci, že náboženské vyznání představuje z povahy dotyčných činností nebo podmínek jejich výkonu podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice této církve nebo organizace, musí takové tvrzení případně podléhat účinnému soudnímu přezkumu, který má zajistit, aby v projednávané věci byla splněna kritéria uvedená v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78.

K třetí otázce

- 60 Svou třetí otázkou, kterou je třeba zkoumat před druhou otázkou, se předkládající soud v podstatě táže, na základě jakých kritérií je třeba ověřit v každém individuálním případě, zda se zřetelem k etice dotčené církve nebo organizace náboženské vyznání nebo víra představují z povahy dotyčné činnosti nebo podmínek jejího výkonu, podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek ve smyslu článku 4 odst. 2 směrnice 2000/78.
- 61 V tomto ohledu je pravda, že členské státy a jejich orgány, zejména soudní orgány, sice musí s výjimkou velmi výjimečných případů v rámci vyvažování, které je stanoveno v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 a připomenuto v bodech 51 a 52 tohoto rozsudku, upustit od posouzení legitimacy samotné etiky dotyčné církve nebo organizace (v tomto smyslu viz rozsudek ESLP ze dne 12. června 2014, Fernández Martínez v. Španělsko, CE:ECHR:2014:0612JUD005603007, bod 129), avšak přísluší jim dohlížet na to, aby nebylo ohroženo právo pracovníků nebyt diskriminováni zejména na základě náboženského vyznání nebo víry. Podle téhož čl. 4 odst. 2 je tak cílem přezkumu ověřit, zda je profesní požadavek stanovený dotčenou církví nebo organizací z povahy dotyčných činností nebo podmínek jejich výkonu, podstatný, legitimní a odůvodněný se zřetelem k této etice.

- 62 Pokud jde o výklad pojmu „podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek“ uvedeného v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, z tohoto ustanovení výslovně vyplývá, že náboženské vyznání nebo víra mohou případně tvořit takový profesní požadavek s přihlédnutím k „povaze“ dotčených činností nebo „podmínkám“ jejich výkonu.
- 63 Vzhledem k poslední uvedenému ustanovení je proto zákonnost rozdílného zacházení na základě náboženského vyznání podmíněna existencí objektivně ověřitelné přímé souvislosti mezi profesním požadavkem stanoveným zaměstnavatelem a dotyčnou činností. Taková souvislost může vyplývat buď z povahy této činnosti, například v případě, že tato činnost spočívá v účasti na určování etiky dotčené církve nebo organizace nebo přispívá k jejímu kazatelskému poslání, nebo z podmínek jejího výkonu, jakými jsou potřeba zajistit důvěryhodné zastupování církve nebo organizace navenek.
- 64 Navíc tento profesní požadavek musí být, jak vyžaduje čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, „podstatný, legitimní a odůvodněný“ se zřetelem k etice církve nebo organizace. Jak bylo zdůrazněno v bodě 61 tohoto rozsudku, v zásadě vnitrostátním soudům nepřísluší rozhodnout o etice jako takové, kterou je odůvodněn uvedený profesní požadavek, avšak přísluší jim v každém jednotlivém případě určit, zda jsou tato tři kritéria s ohledem na tuto etiku splněna.
- 65 Pokud jde o tato kritéria, je třeba zaprvé upřesnit, co se týče „podstatné“ povahy požadavku, že použití tohoto přídavného jména pro unijního zákonodárce znamená, že příslušnost k náboženskému vyznání nebo přistoupení k víře, na nichž je založena etika dotčené církve nebo organizace, musí být zjevně nezbytná z důvodu významu dotčené profesní činnosti pro zvěstování této etiky nebo pro výkon práva této církve nebo této organizace na autonomii.
- 66 Pokud jde zadruhé o „legitimní“ povahu požadavku, použití tohoto pojmu prokazuje, že unijní zákonodárce zamýšlel zajistit, aby požadavek příslušnosti k náboženskému vyznání nebo přistoupení k víře, na nichž je založena etika dotčené církve nebo organizace, nesloužil ke sledování cíle, který nesouvisí s touto etikou nebo výkonem práva této církve nebo organizace na autonomii.
- 67 Pokud jde zatřetí o „odůvodněnou“ povahu požadavku, tento pojem znamená nejen to, že přezkum dodržování kritérií uvedených v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 může provést vnitrostátní soud, ale také, že církev nebo organizace, která stanovila tento požadavek, musí ve světle skutkových okolností projednávané věci prokázat, že údajné riziko zásahu do její etiky nebo práva na autonomii je pravděpodobné a vážné, takže zavedení takového požadavku se jeví skutečně nezbytným.
- 68 V tomto ohledu musí být požadavek stanovený v čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 v souladu se zásadou proporcionality. Je pravda, že toto ustanovení sice výslovně na rozdíl od čl. 4 odst. 1 této směrnice nestanoví, aby byl tento požadavek „přiměřený“, avšak stanoví, že se každý rozdíl v zacházení uplatňuje s přihlédnutím k mimo jiné „obecným zásadám právních předpisů Společenství“. Jelikož zásada proporcionality patří k obecným zásadám právních předpisů Unie (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 6. března 2014, Siragusa, C-206/13, EU:C:2014:126, bod 34 a citovaná judikatura, jakož i ze dne 9. července 2015, K a A, C-153/14, EU:C:2015:453, bod 51), musí vnitrostátní soudy ověřit, zda je dotčený požadavek přiměřený a nejde nad rámec toho, co je nezbytné k dosažení sledovaného cíle.
- 69 Vzhledem k těmto úvahám je třeba na třetí otázku odpovědět tak, že čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78 musí být vykládán v tom smyslu, že podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek, který je v něm uveden, odkazuje vzhledem k etice dotčené církve nebo organizace na požadavek nezbytný a objektivní z povahy nebo podmínek výkonu dotčené pracovní činnosti a nemůže zahrnovat úvahy, které nesouvisí s touto etikou nebo právem této církve nebo této organizace na autonomii. Tento požadavek musí být v souladu se zásadou proporcionality.

K druhé otázce

- 70 Svou druhou otázkou se předkládající soud v podstatě táže, zda je vnitrostátní soud v rámci sporu mezi jednotlivci povinen upustit od uplatnění vnitrostátního ustanovení, které nelze vyložit způsobem, který je v souladu s čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78.
- 71 V tomto ohledu je třeba připomenout, že s ohledem na všechna pravidla vnitrostátního práva a při uplatnění jím uznaných výkladových metod přísluší vnitrostátním soudům rozhodnout, zda a v jakém rozsahu je možné vykládat vnitrostátní ustanovení, jakým je § 9 odst. 1 AGG, v souladu s čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, aniž provedou výklad *contra legem* tohoto vnitrostátního ustanovení (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 19. dubna 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, body 31 a 32, jakož i citovaná judikatura).
- 72 Soudní dvůr kromě toho rozhodl, že požadavek konformního výkladu ukládá vnitrostátním soudům povinnost změnit případně ustálenou judikaturu, vychází-li tato judikatura z výkladu vnitrostátního práva, který je neslučitelný s cíli směrnice (rozsudek ze dne 19. dubna 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, bod 33 a citovaná judikatura).
- 73 Vnitrostátní soud se proto nemůže platně domnívat, že dotčené vnitrostátní ustanovení nelze vyložit v souladu s unijním právem pouze z toho důvodu, že toto ustanovení bylo předtím konstantně vykládáno v rozporu s unijním právem (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 19. dubna 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, bod 34).
- 74 V projednávané věci tedy přísluší předkládajícímu soudu ověřit, zda je vnitrostátní ustanovení dotčené ve věci v původním řízení možné vyložit v souladu se směrnicí 2000/78.
- 75 V případě, že není možné, aby tento soud takto vyložil vnitrostátní ustanovení dotčené ve věci v původním řízení v souladu se směrnicí, je třeba upřesnit na jedné straně, že směrnice 2000/78 sama o sobě nezavádí zásadu rovného zacházení v zaměstnání a povolání, která má zdroj v různých mezinárodních právních nástrojích a ústavních tradicích společných členským státům, ale jejím účelem v této oblasti je jen zavedení obecného rámce pro boj proti diskriminaci z různých důvodů, mezi které patří náboženské vyznání a víra, jak vyplývá z jejího názvu a článku 1 (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 10. května 2011, Römer, C-147/08, EU:C:2011:286, bod 59 a citovaná judikatura).
- 76 Zákaz jakékoli diskriminace na základě náboženského vyznání nebo víry má jakožto obecná zásada unijního práva imperativní povahu. Tento zákaz zakotvený v čl. 21 odst. 1 Listiny stačí sám o sobě k tomu, aby bylo jednotlivcům přiznáno právo uplatnitelné jako takové ve sporu v oblasti, na kterou se vztahuje unijní právo (pokud jde o zásadu zákazu diskriminace na základě věku, viz rozsudek ze dne 15. ledna 2014, Association de Mediation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, bod 47).
- 77 Pokud jde o imperativní účinek, který vyvolává, článek 21 Listiny neliší se v zásadě od různých ustanovení zakládajících smluv, které zakazují diskriminaci z různých důvodů, i když taková diskriminace vyplývá ze smluv uzavřených mezi jednotlivci (viz obdobně rozsudky ze dne 8. dubna 1976, Defrenne, 43/75, EU:C:1976:56, bod 39; ze dne 6. června 2000, Angonese, C-281/98, EU:C:2000:296, body 33 až 36; ze dne 3. října 2000, Ferlini, C-411/98, EU:C:2000:530, bod 50, jakož i ze dne 11. prosince 2007, International Transport Workers' Federation a Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, body 57 až 61).
- 78 Na druhé straně je třeba zdůraznit, že podobně jako článek 21 Listiny, i její článek 47 týkající se práva na účinnou soudní ochranu, je sám o sobě dostačující a nemusí být upřesněn ustanoveními unijního práva nebo vnitrostátním právem k tomu, aby bylo jednotlivcům přiznáno právo uplatnitelné jako takové.

- 79 Proto je v situaci uvedené v bodě 75 tohoto rozsudku vnitrostátní soud povinen v rámci svých pravomocí zajistit soudní ochranu vyplývající pro jednotlivce z článků 21 a 47 Listiny a zajistit plný účinek těchto článků, přičemž v případě potřeby upustí od uplatnění jakéhokoli odporujícího vnitrostátního ustanovení.
- 80 Tento závěr není zpochybněn okolností, že soud může být ve sporu mezi jednotlivci vyzván k nalezení rovnováhy mezi konkurujícími si základními právy, které účastníci tohoto sporu vyvozují z ustanovení Smlouvy o FEU nebo Listiny, a dokonce bude povinen v rámci přezkumu, který musí uskutečnit, zajistit dodržení zásady proporcionality. Taková povinnost vytvoření rovnováhy mezi různými dotčenými zájmy totiž nemá vliv na možnost uplatnit dotčená práva v takovém sporu (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 12. června 2003, Schmidberger, C-112/00, EU:C:2003:333, body 77 až 80, jakož i ze dne 11. prosince 2007, International Transport Workers' Federation a Finnish Seamen's Union, C-438/05, EU:C:2007:772, body 85 až 89).
- 81 Dále pokud má vnitrostátní soud zajistit dodržování článků 21 a 47 Listiny, přičemž musí případně vyvážit více dotčených zájmů, jakými jsou respektování právního postavení církví zakotvené v článku 17 SFEU, přísluší mu zejména zohlednit rovnováhu stanovenou mezi těmito zájmy zákonodárcem Unie ve směrnici 2000/78, s cílem určit povinnosti vyplývající z Listiny za okolností, jako jsou okolnosti ve věci v původním řízení [viz obdobně rozsudek ze dne 22. listopadu 2005, Mangold, C-144/04, EU:C:2005:709, bod 76, a usnesení ze dne 23. dubna 2015, Komise v. Vanbreda Risk & Benefits, C-35/15 P(R), EU:C:2015:275, bod 31].
- 82 Vzhledem k předcházejícím úvahám je třeba na druhou otázku odpovědět tak, že vnitrostátní soud, který rozhoduje o sporu mezi dvěma jednotlivci, je povinen, pokud není možné, aby vyložil použitelné vnitrostátní právo v souladu s čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, zajistit v rámci svých pravomocí soudní ochranu vyplývající pro jednotlivce z článků 21 a 47 Listiny a plný účinek těchto článků, přičemž v případě potřeby upustí od uplatnění jakéhokoli odporujícího vnitrostátního ustanovení.

K nákladům řízení

- 83 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (velký senát) rozhodl takto:

- 1) Článek 4 odst. 2 směrnice Rady 2000/78/ES ze dne 27. listopadu 2000, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení v zaměstnání a povolání, ve spojení s jejími články 9 a 10, jakož i s článkem 47 Listiny základních práv Evropské unie, musí být vykládán v tom smyslu, že pokud církev nebo jiná organizace, jejíž etika je založena na náboženském vyznání nebo víře, tvrdí na podporu aktu nebo rozhodnutí, jakým je zamítnutí žádosti o pracovní místo v této církvi nebo organizaci, že náboženské vyznání představuje z povahy dotčených činností nebo podmínek jejich výkonu podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek se zřetelem k etice této církve nebo této organizace, musí takové tvrzení případně podléhat účinnému soudnímu přezkumu, který má zajistit, aby v projednávané věci byla splněna kritéria uvedená v čl. 4 odst. 2 této směrnice.
- 2) Článek 4 odst. 2 směrnice 2000/78 musí být vykládán v tom smyslu, že podstatný, legitimní a odůvodněný profesní požadavek, který je v něm uveden, odkazuje vzhledem k etice dotčené církve nebo organizace na požadavek nezbytný a objektivní z povahy nebo podmínek výkonu

dotčené pracovní činnosti a nemůže zahrnovat úvahy, které nesouvisí s touto etikou nebo právem této církve nebo této organizace na autonomii. Tento požadavek musí být v souladu se zásadou proporcionality.

- 3) Vnitrostátní soud, který rozhoduje o sporu mezi dvěma jednotlivci, je povinen, pokud není možné, aby vyložil použitelné vnitrostátní právo v souladu s čl. 4 odst. 2 směrnice 2000/78, zajistit v rámci svých pravomocí soudní ochranu vyplývající pro jednotlivce z článků 21 a 47 Listiny základních práv Evropské unie a plný účinek těchto článků, přičemž v případě potřeby upustí od uplatnění jakéhokoli odporujícího vnitrostátního ustanovení.**

Podpisy.